

JANUSZ GIERSZEWSKI

Pomeranian University in Słupsk,
Poland

ORCID iD: 0000-0002-8420-7900

MIĘDZY PREWENCJĄ A AUTONOMIĄ. PORÓWNAWCZE MODELE DOSTĘPU DO BRONI W WYBRANYCH PAŃSTWACH DEMOKRATYCZNYCH

**BETWEEN PREVENTION AND AUTONOMY:
COMPARATIVE MODELS OF FIREARMS ACCESS
IN SELECTED DEMOCRATIC STATES**

ABSTRACT

This article presents a comparative analysis of models regulating access to firearms in selected democratic states – Poland, the Czech Republic, Germany, Finland, Switzerland, Canada, the United Kingdom, and the United States – with the aim of explaining how contemporary security regimes balance institutional prevention with civic autonomy. The main research problem concerns the impact of legal, institutional, and cultural arrangements on the scope of administrative discretion and on the position of the citizen – situated between being an object of control and a co-responsible participant in the public security system.

Methodologically, the article is based on a qualitative comparative analysis within a neo-institutional framework, combining a doctrinal-legal reconstruction of regulatory frameworks with an analysis of the architecture of licensing systems and secondary statistical data on civilian firearm ownership and violent crime, supplemented by a review of the literature on public security and regulatory policy. The findings lead to a typology of regulatory models – ranging from preventive – restrictive regimes, through liberal – procedural ones, to constitutional-autonomy-based approaches.

The analysis demonstrates that the durability and legitimacy of regulatory systems depend less on the degree of formal restrictiveness and more on procedural coherence, transparency of decision-making criteria, and the treatment of citizens as competent partners in risk management. Against this background, the Polish system is identified as a preventive – discretionary model in which – despite the significant shift toward a bound decision model following the 2011 amendment to the Firearms and Ammunition Act – areas of interpretative ambiguity persist, particularly with regard to personal protection permits and the application of general clauses. The article concludes by indicating directions for reform that would shift firearms regulation from discretionary control toward proportionality, thereby strengthening both public security and the credibility of democratic governance.

KEYWORDS: *firearm regulation, public security, civic autonomy, regulatory culture, administrative discretion*

STRESZCZENIE

Praca podejmuje porównawczą analizę modeli reglamentacji dostępu do broni palnej w wybranych państwach demokratycznych – Polsce, Czechach, Niemczech, Finlandii, Szwajcarii, Kanadzie, Wielkiej Brytanii oraz Stanach Zjednoczonych – w celu wyjaśnienia, w jaki sposób współczesne reżimy bezpieczeństwa równoważą prewencję instytucjonalną z autonomią obywatelską. Główny problem badawczy dotyczy wpływu rozwiązań prawnych,

instytucjonalnych i kulturowych na zakres uznaniowości administracyjnej oraz na pozycję obywatela, sytuowanego między obiektem kontroli a współodpowiedzialnym uczestnikiem systemu bezpieczeństwa.

Metodologicznie artykuł opiera się na jakościowej analizie porównawczej w ujęciu neoinstytucjonalnym – łączącej dogmatycznoprawną rekonstrukcję ram regulacyjnych z analizą architektury systemów licencyjnych oraz wtórnych danych statystycznych dotyczących cywilnego posiadania broni i przestępczości z użyciem przemocy – uzupełnionej przeglądem literatury z zakresu bezpieczeństwa publicznego i polityki regulacyjnej. Wyniki analizy prowadzą do typologii modeli reglamentacji, od reżimów prewencyjno-restrykcyjnych, przez liberalno-proceduralne, po konstytucyjno-autonomiczne.

Wskazano, że trwałość i legitymizacja systemów reglamentacyjnych zależą w mniejszym stopniu od poziomu ich formalnej restrykcyjności, a w większym – od spójności proceduralnej, przejrzystości kryteriów decyzyjnych oraz traktowania obywatela jako kompetentnego partnera w zarządzaniu ryzykiem. Na tym tle system polski został ukazany jako model prewencyjno-uznaniowy, w którym – mimo istotnego wzmocnienia elementów decyzji związanej po nowelizacji ustawy z 5 stycznia 2011 r. – utrzymują się obszary interpretacyjnej niejednoznaczności, szczególnie w zakresie pozwoleń dotyczących ochrony osobistej oraz stosowania klauzul generalnych. Artykuł kończy się wskazaniem kierunków reform zmierzających od kontroli opartej na szerokiej uznaniowości ku modelowi proporcjonalnemu, wzmacniającemu zarówno bezpieczeństwo publiczne, jak i wiarygodność demokratycznego zarządzania.

SŁOWA KLUCZOWE: *reglamentacja broni palnej, bezpieczeństwo publiczne, autonomia obywatelska, kultura regulacyjna, uznaniowość administracyjna*

WPROWADZENIE

Regulacja dostępu do broni jest jednym z najbardziej kontestowanych obszarów polityki bezpieczeństwa, a literatura empiryczna dostarcza sprzecznych wyników, co uzasadnia potrzebę podejścia kontrfaktycznego i porównawczego.

Dostęp obywateli do broni palnej lokuje się w centrum trwałego napięcia między dwoma konkurencyjnymi paradygmatami bezpieczeństwa: bezpieczeństwem opartym na państwowym monopolu legalnego użycia przemocy oraz bezpieczeństwem zakładającym sprawczość i autonomię obywateli. W pierwszym ujęciu bezpieczeństwo publiczne ujmowane jest jako funkcja zdolności instytucjonalnych państwa, a reglamentacja broni stanowi przede wszystkim

instrument prewencyjnej kontroli ryzyka oraz selektywnej alokacji zaufania wobec obywateli. W drugim natomiast prawnie uregulowany i odpowiedzialny dostęp do broni traktowany jest jako element wolności jednostki, godności obywatelskiej oraz współodpowiedzialności za bezpieczeństwo wspólnoty politycznej (Huemer, 2011; Tokarczyk, 2010; Waldron, 2012; Stawrowski, 2018).

Z perspektywy porównawczej szczególnie istotne pozostaje zróżnicowanie modeli regulacyjnych funkcjonujących w państwach demokratycznych, które – pomimo wspólnych zobowiązań wynikających z zasad państwa prawa, ochrony praw człowieka oraz standardów bezpieczeństwa publicznego – przyjmują odmienne strategie równoważenia prewencji i autonomii. Na jednym krańcu tego kontinuum sytuowany jest model skrajnie restrykcyjny, reprezentowany przez Zjednoczone Królestwo, gdzie po reformach wprowadzonych po 1996 r. dostęp do broni krótkiej został *de facto* zakazany, a system reglamentacyjny opiera się na szerokiej uznaniowości policyjnej oraz paternalistycznym rozumieniu ryzyka i bezpieczeństwa publicznego (Squires, 2000; McLean, 2002).

Pośrodku analizowanego spektrum znajdują się administracyjne modele prewencyjne, charakterystyczne m.in. dla Niemiec, Finlandii oraz Polski. W systemach tych dostęp do broni palnej jest warunkowany istnieniem prawnie uznanego celu (np. sportowego, łowieckiego lub kolekcjonerskiego), a proces licencyjny opiera się na ocenie wiarygodności wnioskodawcy, spełnieniu przesłanki *potrzeby* bądź stwierdzeniu braku zagrożenia dla porządku publicznego. Istotną rolę odgrywa tu administracyjna kontrola ryzyka, realizowana przy istotnym udziale organów policyjnych oraz – pośrednio – sądów administracyjnych, które stabilizują i korygują praktykę decyzyjną organów pierwszej instancji (Babiński, Kupiński, 2007; Kurzępa, 2010; Musiałkiewicz, Tomaszewski, 2020; Bundesverwaltungsamt, 2023).

Odmianą logikę regulacyjną reprezentują modele liberalno-proceduralne, charakterystyczne dla Czech i Szwajcarii, w których broń postrzegana jest przede wszystkim jako kompetencja obywatelska, regulowana przez jasne, obiektywne i weryfikowalne kryteria prawne. Po ich spełnieniu organ publiczny co do zasady zobowiązany jest do wydania pozwolenia (model *shall-issue*). Centralne znaczenie mają tu obowiązkowe szkolenia, rozwinięta kultura techniczna oraz rozbudowane systemy rejestracji i identyfikowalności broni, które odgrywają rolę funkcjonalnego substytutu paternalistycznej kontroli

administracyjnej i ograniczają zakres uznaniowości decyzyjnej (Pospíšil, 2017; Killias, 1993; Reisch i in., 2013; Small Arms Survey, 2018).

Na przeciwnym biegunie analizowanego kontinuum lokuje się model konstytucyjno-autonomiczny funkcjonujący w Stanach Zjednoczonych, gdzie druga poprawka do Konstytucji USA ustanawia normatywne ramy traktujące dostęp do broni palnej jako prawo podstawowe. Jego praktyczna realizacja pozostaje jednak silnie zróżnicowana na poziomie stanowym i lokalnym, co prowadzi do wykształcenia się wielości odmiennych reżimów regulacyjnych funkcjonujących w obrębie jednego, federalnego porządku prawnego (Cornell, DeDino, 2004; Kleck, 2009; Winkler, 2011).

Celem artykułu jest porównawcza analiza modeli dostępu do broni palnej w wybranych państwach demokratycznych – ze szczególnym uwzględnieniem Zjednoczonego Królestwa, Polski, Niemiec, Finlandii, Czech, Szwajcarii oraz Stanów Zjednoczonych – w celu identyfikacji dominujących logik regulacyjnych oraz mechanizmów legitymizacji polityki bezpieczeństwa. Analiza koncentruje się na tym, w jaki sposób odmienne tradycje konstytucyjne, kultury regulacyjne oraz ścieżki instytucjonalne wpływają na zakres uznaniowości administracyjnej, przewidywalność decyzji licencyjnych oraz relacje między prewencją bezpieczeństwa a ochroną autonomii jednostki (Hood, Rothstein, Baldwin, 2001; Mahoney, Thelen, 2010).

Metodologicznie artykuł opiera się na jakościowej analizie porównawczej obejmującej:

1. systemy prawne i rozwiązania ustawowe regulujące dostęp do broni palnej;
2. konstrukcję instytucjonalną organów licencyjnych oraz zakres kontroli sądowej nad decyzjami administracyjnymi;
3. wybrane rozstrzygnięcia i odniesienia interpretacyjne kształtujące praktykę decyzyjną;
4. wtórne dane statystyczne dotyczące liczby pozwoleń, struktury celów posiadania broni oraz wskaźników legalnego i nielegalnego obrotu bronią (Komenda Główna Policji, 2024; Bundesverwaltungsamt, 2023; Small Arms Survey, 2018).

W dalszej części artykułu konstruowane są idealne typy regulacyjne – od modelu prewencyjno-restrykcyjnego po model obywatelskiej autonomii regulowanej proceduralnie – oraz analizowane ich implikacje dla stabilności, przejrzystości i społecznej akceptacji polityki bezpieczeństwa.

Dotychczasowe badania koncentrują się albo na relacji między dostępnością broni a przemocą, albo na analizie dogmatycznej poszczególnych systemów krajowych. Brakuje natomiast ujęcia porównawczego, które traktowałoby uznaniowość administracyjną jako zmienną strukturalną różnicującą modele reglamentacyjne.

RAMA TEORETYCZNA

Analiza modeli dostępu do broni palnej w państwach demokratycznych wymaga osadzenia w szerokiej perspektywie neoinstytucjonalnej, kulturowo-regulacyjnej oraz epistemologicznej. Ujęcie to pozwala wyjaśnić, dlaczego systemy prawne i instytucjonalne reagują odmiennie na podobne bodźce (np. kryzysy bezpieczeństwa, presję regulacyjną UE czy zmiany geopolityczne), a trajektorie regulacyjne wykazują znaczną trwałość, mimo zmian rządów i deklarowanych reform.

Systemy dostępu do broni mogą być analizowane jako element *państwa regulacyjnego* (Majone, 1996), w którym organy publiczne koncentrują się na kontroli ryzyka poprzez normy i procedury, a nie bezpośrednio administrowaną przemoc.

W ujęciu neoinstytucjonalnym Mahoneya i Thelen (2010) instytucje zmieniają się najczęściej w sposób ewolucyjny, poprzez procesy dryfu, konwersji lub stopniowej rekombinacji norm i praktyk, a nie poprzez gwałtowne zerwania. Modele dostępu do broni palnej wpisują się w tę logikę w sposób szczególnie wyraźny:

- państwa skrajnie restrykcyjne (np. Zjednoczone Królestwo) utrzymały trajektorię ograniczeń zapoczątkowaną po kryzysach lat 1987–1996;
- państwa o modelach umiarkowanych (Niemcy, Finlandia, Polska) adaptują jedynie wybrane elementy regulacji unijnych, zachowując silnie zakorzenione krajowe schematy prewencji;

- państwa o orientacji liberalnej (Czechy, Szwajcaria, USA) rekonstruują instytucje wokół kompetencji i autonomii obywatelskiej, a nie wokół wyłączności monopolu państwowego.

Kategoria *path dependence* (Pierson, 2000) tłumaczy, dlaczego nawet silne impulsy zewnętrzne – takie jak ataki z użyciem broni, wojna w Ukrainie czy rekomendacje instytucji Unii Europejskiej – nie prowadzą do gwałtownej konwergencji regulacyjnej. Raz ustanowiony model reglamentacji reprodukuje się poprzez rutyny organizacyjne, procedury licencyjne, kulturę pracy organów administracji oraz społeczne oczekiwania wobec roli państwa i obywatela w systemie bezpieczeństwa.

Uzupełnieniem tej perspektywy jest koncepcja stylów regulacyjnych zaproponowana przez Hooda, Rothsteina i Baldwina (2001), zgodnie z którą każde państwo rozwija charakterystyczny sposób konstruowania ryzyka, przypisywania odpowiedzialności oraz definiowania relacji między organem regulacyjnym a regulowanym podmiotem. W kontekście dostępu do broni palnej można wyróżnić kilka wyraźnych wzorców:

Państwo awersji wobec ryzyka (*risk-aversion state*) – charakterystyczne dla Zjednoczonego Królestwa oraz w wielu aspektach dla Polski – cechuje je maksymalizacja kontroli administracyjnej przy minimalizacji ryzyka jednostkowego, kosztem autonomii obywatelskiej. Obywatele postrzegani są przede wszystkim jako potencjalne źródło ryzyka, a kontrola dominuje nad zaufaniem.

Państwo ograniczonego zaufania (*bounded-trust state*) – reprezentowane przez Niemcy i Finlandię – charakteryzuje się wysokimi wymaganiami formalnymi przy ograniczonej arbitralności decyzji. Autonomia obywateli dopuszczana jest wyłącznie w ramach ściśle zdefiniowanych procedur, egzaminów i standardów nadzoru.

Państwo odpowiedzialności obywatelskiej (*civic-responsibility state*) – typowe dla Czech i Szwajcarii – zakłada, że *dobry obywatel* jest kompetentny i odpowiedzialny, a rolą państwa jest wspieranie tych kompetencji poprzez szkolenia, rejestry i nadzór, a nie paternalistyczną kontrolę.

Państwo oparte na prawach (*rights-based state*) – Stany Zjednoczone, gdzie regulacja dostępu do broni podporządkowana jest konstytucyjnie

chronionemu prawu jednostki, choć jego praktyczna realizacja różnicuje się na poziomie stanowym.

W ujęciu Hooda, Rothsteina i Baldwina (2001) regulacja ryzyka stanowi zinstytucjonalizowany reżim poznawczo-normatywny, w którym bezpieczeństwo nie jest prostą funkcją poziomu zagrożeń, lecz rezultatem trwałych konfiguracji sposobów definiowania ryzyka, alokacji odpowiedzialności oraz doboru instrumentów kontroli.

Różnice te mają charakter nie tylko normatywny, lecz także epistemologiczny. W krajach o silnej epistemologii państwowej bezpieczeństwo konceptualizowane jest jako funkcja kontroli instytucjonalnej, a ryzyko traktowane jako kategoria wymagająca centralnego zarządzania. Dostęp do broni postrzegany jest wówczas jako wyjątek od reguły, dopuszczalny wyłącznie po spełnieniu restrykcyjnych przesłanek prewencyjnych (Maj, 2010; Musiałkiewicz, Tomaszewski, 2020). Administracyjna ostrożność staje się tu wartością nadrzędną, sprzyjając decyzjom zachowawczym i minimalizującym ryzyko po stronie państwa. Taka logika dominuje m.in. w Polsce, Niemczech i Zjednoczonym Królestwie.

Odminną perspektywę prezentuje epistemologia obywatelska, zgodnie z którą bezpieczeństwo jest współdzielone, a kompetentny obywatel stanowi istotny element odporności społecznej (Jacuch, 2024). W tym ujęciu broń nie jest przede wszystkim źródłem zagrożenia, lecz narzędziem wymagającym wiedzy, odpowiedzialności i właściwego szkolenia – częścią kultury technicznej i obywatelskiej sprawczości (Eidgenössisches Justiz – und Polizeidepartement, 2019). Państwo pełni funkcję koordynatora i regulatora ram prawnych, nie monopolizując jednak kontroli ryzyka. Model ten widoczny jest w Czechach, Szwajcarii oraz – w specyficznej formie konstytucyjnej – w Stanach Zjednoczonych (Kleck, Gertz, 1995; Kleck, 1997; Lott, 2020).

Na tym tle niniejsza analiza wyróżnia sześć idealnych modeli reglamentacji dostępu do broni palnej, porządkujących zróżnicowane rozwiązania prawne i praktyki administracyjne:

1. Model prewencyjno-restrykcyjny (Wielka Brytania/UK^[1]) – oparty na daleko idących zakazach i rozbudowanej kontroli administracyjnej, gdzie dostęp cywilny stanowi wyjątek od reguły (Squires, 2000).

2. Model prewencyjno-uznaniowy (Polska/PL) – charakteryzujący się warunkowym dostępem do broni oraz zróżnicowanym zakresem uznaniowości organów policji. Po nowelizacji ustawy o broni i amunicji z 5 stycznia 2011 r. w odniesieniu do pozwoleń sportowych, łowieckich i kolekcjonerskich, model w znacznym stopniu przybrał charakter decyzji związanej, natomiast element uznaniowy utrzymuje się przede wszystkim w sprawach dotyczących ochrony osobistej oraz interpretacji klauzul generalnych (Maj, 2010; Adamczyk, 2016; Musiałkiewicz, Tomaszewski, 2020).
3. Model prewencyjno-proceduralny (Niemcy/D, Finlandia/FI) – łączący wysoką kontrolę z niską arbitralnością, oparty na jasno zdefiniowanych przesłankach i sformalizowanych procedurach (Kivivuori, Lehti, 2011; Waffengesetz, 2002/2020).
4. Model liberalno-proceduralny (Czechy/CZ, Szwajcaria/CH) – traktujący broń jako kompetencję obywatelską regulowaną przez obiektywne kryteria i zasadę *shall-issue* (Pospíšil, 2017; Small Arms Survey, 2018).
5. Model konstytucyjno-autonomiczny (USA) – oparty na drugiej poprawce i bogatym orzecznictwie Sądu Najwyższego, prowadzący do pluralizmu reżimów stanowych (Cornell, 2006; Kleck, 1997).
6. Model hybrydowy (Kanada/CA) – łączący liberalny dostęp do broni długiej w środowiskach wiejskich z restrykcyjną kontrolą broni krótkiej i kategorii *restricted / prohibited* (Mauser, 2007; Department of Justice Canada, 2002).

Rama teoretyczna pokazuje, że modele reglamentacji dostępu do broni palnej są wytworem trwałych trajektorii instytucjonalnych, odmiennych kultur regulacyjnych oraz konkurencyjnych epistemologii bezpieczeństwa. Neoinstytucjonalizm pozwala wyjaśnić, dlaczego nawet silne impulsy kryzysowe nie prowadzą do szybkiej konwergencji modeli regulacyjnych, lecz raczej wzmacniają istniejące ścieżki rozwojowe. Zróżnicowanie stylów regulacyjnych ujawnia napięcie między państwową kontrolą ryzyka a uznaniem kompetencji i odpowiedzialności obywatelskiej jako elementów bezpieczeństwa. Na tej podstawie możliwe jest uporządkowanie empirycznych przypadków w spójną typologię regulacyjną, która stanowi punkt wyjścia do dalszej analizy porównawczej.

METODOLOGIA BADAŃ

Badanie zostało zaprojektowane jako jakościowa analiza porównawcza o charakterze deskryptywno-interpretacyjnym, osadzona w paradygmacie neoinstytucjonalnym. Analiza ma charakter jakościowej strategii porównawczej (*structured focused comparison*), a nie formalnej procedury QCA w rozumieniu Ragina (1987). Termin QCA jest używany w jego klasycznym, przedformalnym znaczeniu jako ustrukturyzowana strategia porównawcza (Ragin, 1987), bez stosowania technik zbiorów teoretycznych ani procedur kalibracji charakterystycznych dla fsQCA.

Analiza zastosowana w artykule wykorzystuje elementy metody porównawczej w rozumieniu Zweigerta i Kötz (1998), koncentrując się na identyfikacji wspólnych zasad, odmienności kulturowych oraz funkcjonalnych ekwiwalentów regulacji.

Celem badania nie było testowanie zależności statystycznych, lecz rekonstrukcja dominujących logik regulacyjnych, wzorców decyzyjnych oraz ich epistemicznych podstaw w obszarze dostępu do broni palnej.

Zastosowana strategia badawcza ma charakter złożony i łączy:

- analizę dogmatyczno-prawną,
- analizę instytucjonalną,
- analizę dyskursu polityczno-publicznego,
- porównawczą analizę modeli reglamentacyjnych w wybranych państwach demokratycznych.

Takie połączenie metod jest adekwatne do normatywno-instytucjonalnego charakteru badanego problemu, silnie zakorzenionego w kulturze prawnej, tradycjach konstytucyjnych oraz sposobach konstruowania ryzyka i odpowiedzialności w polityce bezpieczeństwa.

Dobór państw do analizy miał charakter celowy (*purposive sampling*) i opierał się na zasadzie kontrastu regulacyjnego. Uwzględniono osiem państw reprezentujących odmienne modele epistemologiczne i instytucjonalne: Zjednoczone Królestwo (model prewencyjno-restrykcyjny), Polskę (model prewencyjno-uznaniowy), Niemcy i Finlandię (model prewencyjno-proceduralny), Czechy i Szwajcarię (model liberalno-proceduralny),

Stany Zjednoczone (model konstytucyjno-autonomiczny) oraz Kanadę (model hybrydowy). Taki dobór umożliwia analizę zarówno zróżnicowania, jak i ograniczonej konwergencji rozwiązań w obrębie demokratycznych systemów prawnych. Dobór państw pomija systemy skrajnie odmienne kulturowo (np. Japonia), ponieważ celem analizy było porównanie demokratycznych modeli reglamentacji osadzonych w porównywalnych reżimach prawnych i konstytucyjnych.

W ramach analizy prawnej zastosowano klasyczną metodę dogmatyczno-prawną, której celem była rekonstrukcja norm materialnych regulujących dostęp do broni palnej oraz określenie zakresu uznaniowości administracyjnej organów licencyjnych. Analizie poddano akty prawa krajowego oraz – tam, gdzie miało to znaczenie dla kontekstu regulacyjnego – wybrane elementy prawa unijnego, a także stanowiska doktryny i komentarze z zakresu prawa administracyjnego oraz bezpieczeństwa publicznego (m.in. Maj, Ruczkowski, Stahl). Seletywne wykorzystanie orzecznictwa ma charakter ilustracyjny i służy identyfikacji dominujących kierunków wykładni, a nie systematycznej analizie wszystkich rozstrzygnięć ani rekonstrukcji statystycznej praktyki decyzyjnej.

Uzupełniając przeprowadzono analizę struktury decyzyjnej systemów licencyjnych, obejmującą rolę organów policji, ministerstw właściwych do spraw wewnętrznych oraz sądów, a także relacje między różnymi poziomami regulacji (ponadnarodowym, krajowym i lokalnym). W tym zakresie wykorzystano założenia neoinstytucjonalizmu historycznego, w szczególności koncepcję zależności ścieżkowej (*path dependence*) oraz mechanizmów instytucjonalnej reprodukcji (Mahoney, Thelen, 2010).

W analizie zastosowano metody teoretyczne, w szczególności abstrahowanie i idealizację, służące wyodrębnieniu wymiarów regulacji oraz konstrukcji typów idealnych modeli dostępu do broni. Analiza i synteza umożliwiły dekompozycję rozwiązań prawno-instytucjonalnych na elementy składowe oraz ich ponowne scalanie w spójne konfiguracje porównawcze. Uogólnienie i wnioskowanie porównawcze wykorzystano do identyfikacji powtarzalnych wzorców logik regulacyjnych oraz mechanizmów różnicujących zakres uznaniowości administracyjnej (Gierszewski, Pieczywok, 2020). Zastosowanie tych procedur zapewniło spójność operacjonalizacji kategorii analitycznych oraz zwiększyło przejrzystość interpretacji wyników na poziomie systemowym.

W badaniu wykorzystano również oficjalne dane statystyczne pochodzące m.in. z Komendy Głównej Policji (Polska), Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej (Ministerstvo vnitra České republiky, 2023), Bundesverwaltungsamt (Niemcy), brytyjskiego Home Office, kanadyjskiej Royal Canadian Mounted Police oraz baz danych Small Arms Survey. Dane te miały charakter ilustracyjno-kontekstowy i służyły triangulacji wniosków jakościowych, a nie prowadzeniu analiz ilościowych *sensu stricto*.

Kategorie analityczne zostały zoperacjonalizowane następująco:

- prewencja – jako intensywność filtrów stosowanych *ex ante* w procedurach licencyjnych;
- uznaniowość – jako konstrukcyjnie dopuszczalny zakres swobody decyzyjnej organów administracyjnych wynikający z brzmienia norm prawnych (decyzja związana *vs* uznaniowa) oraz sposobu ich opisu w literaturze i orzecznictwie;
- odpowiedzialność obywatelska – jako rola szkolenia, kompetencji i samodyscypliny jednostki w systemie reglamentacyjnym;
- legitymizacja – jako poziom przejrzystości, przewidywalności i społecznej akceptacji decyzji licencyjnych.

Operacjonalizacja ta miała charakter jakościowy i systemowy. Kategorie rekonstruowano na podstawie analizy konstrukcji normatywnej przepisów, typów decyzji administracyjnych oraz utrwalonych wzorców interpretacyjnych opisywanych w literaturze i wybranym orzecznictwie. Badanie nie obejmowało ilościowej analizy odmów ani empirycznej weryfikacji rozbieżności decyzyjnych na poziomie mikropraktyki administracyjnej.

Badanie ma charakter jakościowy i interpretacyjny, koncentruje się na poziomie systemowym i normatywno-instytucjonalnym. Nie obejmuje analizy mikrodecyzji administracyjnych, ilościowej oceny rozbieżności orzeczniczych ani modelowania statystycznego zależności między regulacją a przestępczością. Wnioski mają charakter typologiczny i analityczny, a nie predykcyjny.

Zastosowana metodologia jest adekwatna do celu artykułu, którym nie jest normatywna ocena liberalizacji bądź zaostrzania reglamentacji dostępu do broni palnej, lecz wyjaśnienie trwałości określonych modeli regulacyjnych, ich konsekwencji dla spójności i legitymizacji systemów bezpieczeństwa

publicznego oraz sformułowanie wniosków porównawczych istotnych z perspektywy polskiego modelu reglamentacji.

PORÓWNANIE MODELI REGLAMENTACJI DOSTĘPU DO BRONI PALNEJ

Porównanie Polski z innymi państwami demokratycznymi ujawnia istotne różnice w filozofii regulacji, konstrukcji instytucjonalnej oraz społecznej legitymizacji dostępu do broni palnej. Poniższa analiza opiera się na trzech komplementarnych wymiarach: (A) filozofii regulacji, (B) architekturze instytucjonalnej oraz (C) społecznej akceptacji systemu. Materiał empiryczny pochodzi z raportów międzynarodowych (m.in. Small Arms Survey), krajowych aktów prawnych oraz literatury porównawczej i empirycznej (Karp, 2018; Lott, 2020; Malte, 2016; Wąsowski, 2021; Bočková i in., 2024).

Ramy prawne cywilnego dostępu do broni w Unii Europejskiej kształtowane są przede wszystkim przez dyrektywę (UE) 2021/555, która wprowadza trójstopniową kategoryzację broni (A–C), minimalne standardy dotyczące pozwoleń, weryfikacji posiadaczy oraz zasad znakowania i rejestracji. Jednocześnie literatura przedmiotu wskazuje, że poziom przemocy z użyciem broni pozostaje w silnym związku z czynnikami społeczno-ekonomicznymi, w szczególności z nierównościami i segregacją przestrzenną, co widoczne jest zwłaszcza w dużych metropoliach Stanów Zjednoczonych (por. Small Arms Survey, 2018; Lott, 2020).

Analiza obejmuje osiem państw demokratycznych traktowanych jako studia przypadku, które nie są ujmowane jako odrębne typy regulacyjne, lecz jako empiryczne realizacje sześciu idealnych modeli reglamentacji dostępu do broni palnej, wyodrębnionych na podstawie dominujących logik instytucjonalnych i epistemologicznych.

1. Czechy – model liberalno-proceduralny

(A) Filozofia regulacji

Czechy postrzegają broń przede wszystkim jako kompetencję obywatelską, a nie wyłącznie źródło ryzyka. W 2021 r. do Karty Podstawowych Praw i Wolności (art. 6 ust. 4) wprowadzono zapis gwarantujący prawo do obrony życia przy użyciu broni, co w debacie publicznej interpretowane jest jako wzmocnienie obywatelskiego wymiaru bezpieczeństwa.

(B) Konstrukcja instytucjonalna

System licencyjny ma charakter proceduralny, a nie uznaniowy. Policja wydaje pozwolenia w trybie zbliżonym do prawa podmiotowego po spełnieniu obiektywnych kryteriów: zdaniu egzaminu teoretyczno-praktycznego, spełnieniu wymogów zdrowotnych oraz niekaralności. Zakres uznaniowości administracyjnej jest ograniczony (Medek, 2023).

(C) Legitymizacja społeczna

Mimo silnej tradycji strzeleckiej i relatywnie wysokiej akceptacji legalnego posiadania broni (ok. połowa społeczeństwa ocenia je pozytywnie), badania opinii publicznej wskazują, że większość obywateli popiera zaostrezenie wybranych wymogów dostępu do broni, zwłaszcza po incydentach z użyciem przemocy (STEM, 2024; Bočková i in., 2024).

2. Szwajcaria – model liberalno-proceduralny**(A) Filozofia regulacji**

Broń postrzegana jest jako element tradycji milicyjnej i obywatelskiego obowiązku obronnego, a bezpieczeństwo jako sfera współodpowiedzialności państwa i obywateli (Blattmann, 2016).

(B) Konstrukcja instytucjonalna

System ma charakter mieszany: część broni służbowej żołnierzy-milicjantów pozostaje w domach, podczas gdy inne kategorie broni wymagają pozwoleń wydawanych na poziomie kantonalnym (Kucharczyk, 2019).

(C) Legitymizacja społeczna

Legitymizacja społeczna systemu pozostaje wysoka. Według Small Arms Survey ponad 25% gospodarstw domowych deklaruje posiadanie broni palnej (Small Arms Survey, 2018).

3. Niemcy – model prewencyjno-proceduralny**(A) Filozofia regulacji**

Broń traktowana jest jako potencjalne ryzyko wymagające ścisłej kontroli, przy jednoczesnym uznaniu legalnego dostępu w jasno określonych ramach (Knight, 2023).

(B) Konstrukcja instytucjonalna

Licencjonowanie (Waffenbesitzkarte) opiera się na sformalizowanych procedurach, obejmujących szkolenia, badania i członkostwo

w organizacjach strzeleckich; system centralnych rejestrów ogranicza uznaniowość organów (WaffG 2002/2020).

(C) Legitymizacja społeczna

Po tragicznych wydarzeniach w Erfurcie i Winnenden poparcie społeczne dla restrykcji wzrosło, a legitymizacja systemu oparta jest głównie na ochronie bezpieczeństwa publicznego (Knight, 2023; Waffengesetz 2002/2020,).

4. Finlandia – model prewencyjno-proceduralny

(A) Broń stanowi element kultury łowieckiej i sportowej, lecz postrzegana jest jako dobro wymagające kontroli.

(B) Po Kauhajoki (nowelizacja Firearms Act, 2017) i wcześniejszym Jokela (2007) Finlandia stopniowo zaostrzała przepisy dotyczące broni (Gmitter, 2010).

(C) Poziom posiadania broni należy do najwyższych w UE, przy jednocześnie umiarkowanym poparciu społecznym dla dalszej liberalizacji (Karp, 2018).

5. Wielka Brytania – model prewencyjno-restrykcyjny

(A) Broń została jednoznacznie skojarzona z ryzykiem społecznym; państwo utrzymuje quasimonopol na środki przymusu (Malcolm, 2009).

(B) Firearms Act 1997 wprowadził powszechny zakaz posiadania broni krótkiej w Wielkiej Brytanii, uznając ją za nielegalną, z wyjątkiem strzelców sportowych posiadających specjalne pozwolenie. Ważnym elementem ustawy było wprowadzenie kryterium *good reason*, wymagającego od ubiegających się o pozwolenie wykazania konkretnego, uzasadnionego powodu posiadania broni (UK Home Office, 2022).

(C) Według sondażu YouGov z 2021 r. ok. 76% Brytyjczyków opowiedziało się za zaostrzeniem przepisów dotyczących dostępu do broni.

6. Polska – model prewencyjno-uznaniowy

(A) Broń postrzegana jest przede wszystkim jako ryzyko dla porządku publicznego.

(B) Konstrukcja instytucjonalna łączy elementy decyzji związanej i uznaniowej. W odniesieniu do celów sportowych, łowieckich i kolekcjonerskich formalne spełnienie przesłanek ustawowych zasadniczo obliuguje organ do wydania pozwolenia, natomiast w zakresie pozwoleń do ochrony osobistej

oraz oceny zagrożenia dla porządku publicznego utrzymuje się istotny komponent uznaniowy (Maj, 2010; Musiałkiewicz, Tomaszewski, 2020).

(C) Wysokie poczucie bezpieczeństwa społecznego współistnieje z niskim poparciem dla liberalizacji przepisów (CBOS, 2017; 2023; Numbeo, 2024).

7. Stany Zjednoczone – model konstytucyjno-autonomiczny

(A) Druga poprawka definiuje dostęp do broni jako prawo jednostki (District of Columbia vs Heller, 2008).

(B) System silnie zróżnicowany – od bardzo liberalnych do restrykcyjnych rozwiązań stanowych.

(C) Legitymizacja opiera się głównie na wolności konstytucyjnej; ok. 390 mln egzemplarzy broni znajduje się w rękach cywilnych (Lott, 2020; Small Arms Survey, 2018).

8. Kanada – model hybrydowy

(A) Połączenie europejskiej filozofii kontroli z silną tradycją łowiecką.

(B) Kolejne reformy (Bill C-68, Bill C-71) wzmocniły centralne rejestry i kontrolę broni krótkiej.

(C) Według badania z 2023 r. autorstwa National Association of Women and the Law (NAWL, 2023), większość respondentów opowiada się za zaostrzeniem przepisów o broni, w tym za szybkim odbieraniem pozwolenia na broń osobom, które dopuściły się przemocy domowej lub stalkingu.

W przypadku Wielkiej Brytanii jednym z najważniejszych momentów była masakra w Dunblane w 1996 r., która doprowadziła do przyjęcia Firearms (Amendment) Act 1997, skutkującego całkowitym zakazem posiadania broni krótkiej przez cywilów. Przepisy te były odpowiedzią na społeczne oburzenie po tragedii, zmieniając krajobraz regulacji broni palnej w tym kraju.

W Niemczech i Finlandii istotne zmiany w prawodawstwie miały miejsce po incydentach strzeleckich w Erfurcie (2002) oraz Kauhajoki (2008). W wyniku tych tragedii wprowadzono zmiany w przepisach dotyczących posiadania broni, takie jak obowiązkowe testy psychologiczne i zdrowotne dla osób ubiegających się o pozwolenie na broń, co miało na celu zwiększenie kontroli i prewencji (Waffengesetz, 2002/2020; Karp, 2018). Z kolei w Szwajcarii, po referendum w 2019 r., zdecydowano o zaostrzeniu przepisów dotyczących

posiadania broni, w tym ograniczeniu dostępu do broni półautomatycznej, co było reakcją na zmieniające się wymogi bezpieczeństwa antyterrorystycznego w Europie oraz chęcią harmonizacji z przepisami UE (Kucharczyk, 2019).

W USA wydarzeniem, które kształtowało system regulacji broni, była druga poprawka do Konstytucji z 1791 r., która zagwarantowała obywatelom prawo do posiadania broni. Zmiany w interpretacji tej poprawki w kolejnych latach, zwłaszcza po orzeczeniu w sprawie *District of Columbia vs Heller* (2008), jeszcze bardziej wzmocniły to prawo, prowadząc do szerokiej decentralizacji regulacji broni na poziomie stanowym (Cornell, DeDino, 2004). Pomimo wielu tragicznych wydarzeń, takich jak masakra w Las Vegas (2017), ustawodawstwo w USA nie uległo większym zmianom, a kontrowersyjny charakter drugiej poprawki pozostaje istotnym elementem polityki dotyczącej broni palnej.

W przypadku Kanady zmiany w przepisach o broni miały miejsce po serii masowych strzelanin, w tym tragedii w Montrealu w 1989 r., co doprowadziło do wprowadzenia Bill C-68 (1995), który ustanowił bardziej restrykcyjne przepisy dotyczące posiadania broni, w tym obowiązkowy rejestr broni krótkiej oraz zaostrezenie kryteriów uzyskania pozwolenia (Department of Justice Canada, 2002).

Wszystkie te zmiany były reakcją na konkretne wydarzenia, które ujawniły luki w istniejących przepisach i wymusiły przyjęcie bardziej restrykcyjnych norm prawnych w odniesieniu do dostępu do broni palnej. Jednakże w USA, mimo wielu tragicznych wydarzeń, system prawny wciąż nie wprowadził większych ograniczeń, co pokazuje silny wpływ konstytucyjnego prawa do posiadania broni oraz wewnętrznych kontrowersji dotyczących tej kwestii.

PORÓWNANIE REGULACJI DOSTĘPU DO BRONI PALNEJ

Badania porównawcze wskazują, że relacje między dostępnością broni palnej a przemocą nie mają charakteru liniowego i są silnie moderowane przez czynniki instytucjonalne, kulturowe oraz społeczno-ekonomiczne. Analizy przeprowadzone na poziomie europejskim pokazują znaczące różnicowanie wskaźników zgonów z użyciem broni przy podobnych ramach prawnych, co podważa uproszczone narracje o bezpośredniej zależności między liberalizacją a przemocą (Duquet, 2015). Z kolei badania nad zmianami polityki broni po incydentach masowych wskazują, że reformy mają

charakter ścieżkowy i rzadko prowadzą do radykalnej konwergencji modeli regulacyjnych (Hurka, 2020).

Tabela poniżej przedstawia porównanie wskaźników zgonów z użyciem broni palnej w wybranych państwach, z rozróżnieniem na zabójstwa, samobójstwa oraz łączną liczbę zgonów przypadającą na 100 tys. mieszkańców. Zestawienie ma charakter syntetyczny i porządkowy. Jego celem nie jest drobiazgowa analiza, lecz uchwycenie skali różnic strukturalnych pomiędzy odmiennymi modelami regulacji dostępu do broni palnej. Dane pochodzą z międzynarodowych źródeł statystycznych (m.in. CDC, UNODC, Komisji Europejskiej, Our World in Data, Flemish Peace Institute oraz GunPolicy.org) i obejmują różne lata w zależności od dostępności najbardziej aktualnych i porównywalnych wskaźników. Z tego względu wartości należy traktować jako orientacyjne, jednak wystarczające do identyfikacji trwałych wzorców zależności między dostępnością broni, kulturą regulacyjną a skalą śmiertelnych skutków jej użycia (CDC, 2022; UNODC, 2020; GunPolicy.org, 2021).

Tabela 1. Wskaźniki zgonów z użyciem broni palnej (na 100 tys. mieszkańców) – wybrane państwa

Kraj	Wskaźnik zabójstw z użyciem broni (na 100 tys.)	Wskaźnik samobójstw z użyciem broni (na 100 tys.)	Całkowity wskaźnik zgonów z użyciem broni (na 100 tys.)
USA (ogółem)	5,6	7,6	13,7
UK	ok. 0,01	n.d. (brak w jednym spójnym źródle)	łączny wskaźnik szacunkowo < 0,2
D	0,065	n.d.	ok. 0,9
CH	ok. 0,15	ok. 2,5	ok. 3,0
FI	0,091	ok. 3,3	4,47
PL	n.d.	n.d.	ok. 0,2
CA	ok. 0,4	ok. 3,5	ok. 3,0
CZ	ok. 0,15	ok. 1,3	ok. 1,5

Źródło: opracowanie własne. Dane zestawiono na podstawie dostępnych wskaźników (głównie z lat 2017–2022), pochodzących z CDC (USA), UNODC, Global Burden of Disease / Our World in Data, GunPolicy.org oraz Flemish Peace Institute. Wartości mają charakter orientacyjny.

Analiza danych wykazuje istotne zróżnicowanie wskaźników zgonów z użyciem broni palnej pomiędzy państwami reprezentującymi odmienne modele regulacyjne.

Stany Zjednoczone wyraźnie wyróżniają się na tle innych krajów, zarówno pod względem liczby zabójstw z użyciem broni, jak i samobójstw, co skutkuje łącznym wskaźnikiem kilkunastokrotnie wyższym niż w krajach europejskich.

W Europie dominują niskie wskaźniki zabójstw z użyciem broni, a w państwach o relatywnie wysokiej dostępności broni, takich jak Szwajcaria czy Finlandia, ważnym składnikiem zgonów pozostają samobójstwa.

Modele restrykcyjne i prewencyjne, takie jak w Wielkiej Brytanii, Niemczech czy Polsce, charakteryzują się bardzo niskimi wskaźnikami zgonów z użyciem broni palnej, co może wynikać z rygorystycznych regulacji i silnej kontroli administracyjnej. Czechy, z umiarkowaną dostępnością broni, wykazują nieco wyższy wskaźnik zabójstw z użyciem broni, ale nadal są w granicach europejskich standardów.

Kanada, z wysokim nasyceniem bronią, również notuje stosunkowo niski wskaźnik zgonów z użyciem broni palnej, z dominującym udziałem samobójstw w łącznej liczbie zgonów. Zestawienie to potwierdza tezę, że skala śmiertelnych skutków użycia broni jest zależna nie tylko od jej dostępności, ale również od funkcji, jaką pełni broń w danym systemie prawnym – czy jest traktowana jako narzędzie obrony (funkcja defensywna), element sportu (sportowa) czy prawo konstytucyjne obywatela (konstytucyjno-autonomiczna).

Elementem różnicującym modele reglamentacji dostępu do broni palnej pozostaje zakres i charakter uznaniowości administracyjnej. Klasyczne ujęcie władzy dyskrejonalnej wskazuje, że uznanie nie jest luką w prawie, lecz strukturalnym mechanizmem decyzyjnym, pozwalającym administracji reagować na niepewność i złożoność sytuacji regulowanych (Galligan, 1986). W systemach, w których uznaniowość nie została zrównoważona jasnymi kryteriami materialnymi i proceduralnymi, prowadzi ona do obniżenia przewidywalności decyzji oraz problemów z legitymizacją społeczno-instytucjonalną, co widoczne jest m.in. w polskim modelu reglamentacji.

Tabela 2. Szacunkowa liczba cywilnych sztuk broni palnej i nasycenie bronią w wybranych państwach

Państwo	Szacowana liczba posiadaczy	Broń na 100 mieszkańców
USA	~393 mln	ok. 120
Szwajcaria	ok. 2,3 mln	ok. 27
Finlandia	ok. 1,8 mln	ok. 32
Czechy	ok. 1 mln	ok. 12
Niemcy	ok. 15 mln	ok. 19
Polska	ok. 1 mln	ok. 2,5
Kanada	ok. 12 mln	ok. 34
UK	ok. 3 mln	ok. 4

Źródło: opracowanie własne na podstawie Small Arms Survey + A. Karp, *Estimating Global Civilian-Held Firearms Numbers* (2018) oraz danych krajowych (Czech Ministry of Interior 2023; Bundesverwaltungsamt 2023; RCMP Commissioner of Firearms Report 2022; UK Home Office 2022).

Analiza przedstawionych danych potwierdza wyjątkową pozycję Stanów Zjednoczonych, gdzie szacunkowo ok. 393 mln egzemplarzy broni w rękach cywilnych daje nasycenie na poziomie ok. 120 sztuk na 100 mieszkańców, co wielokrotnie przewyższa wartości notowane w pozostałych państwach. Kanada, z ok. 12 mln egzemplarzy broni i wskaźnikiem ok. 34 sztuk na 100 mieszkańców, lokuje się na drugim miejscu, co odzwierciedla silną kulturę łowiecką oraz stosunkowo liberalny, choć formalnie licencyjny model dostępu. Finlandia i Szwajcaria (odpowiednio ok. 32 i 27 sztuk na 100 mieszkańców) łączą wysokie nasycenie bronią z regulacjami opartymi na kategoriach broni, obowiązkach szkoleniowych i silnych tradycjach militarnych lub łowieckich, co wpisuje się w model *kontrolowanej kompetencji obywatelskiej*. Niemcy i Czechy osiągają wartości pośrednie (ok. 19 i 12 sztuk na 100 mieszkańców), przy czym w obu przypadkach dostęp do broni jest powiązany z działalnością sportową, łowiecką lub kolekcjonerską oraz wyraźnie sformalizowaną procedurą licencyjną. Polska i Zjednoczone Królestwo pozostają na końcu zestawienia – przy szacunkowo ok. 1 mln egzemplarzy broni (ok. 2,5 na 100 mieszkańców) w Polsce i ok. 3 mln w UK (ok. 4 na 100 mieszkańców), co odzwierciedla

dominację modelu prewencyjno-restrykcyjnego i traktowanie broni jako wyjątku, a nie standardowego elementu obywatelskiej sprawczości.

Zestawienie tych wskaźników dobrze ilustruje, że różnice w nasyceniu bronią są efektem nie tylko przepisów, lecz także odmiennych tradycji kulturowych, ról przypisywanych obywatelowi w systemie bezpieczeństwa oraz wagi nadawanej prawu do broni względem bezpieczeństwa publicznego.

Dane zbiorcze potwierdzają główną tezę porównawczą: różnice w nasyceniu bronią odzwierciedlają odmienne epistemologie bezpieczeństwa i kultury regulacyjne, a nie wyłącznie poziom zagrożeń obiektywnych.

Tabela 3. Typologiczne ujęcie filarów kultury regulacyjnej dostępu do broni w wybranych państwach demokratycznych

Państwo	Prewencja	Odpowiedzialność obywatelska	Automatyzacja procedur	Ochrona państwa	Narracja dominująca
UK	Bardzo wysoka	Niska	Wysoka	Bardzo wysoka	Broń = zagrożenie
PL	Wysoka	Średnia	Średnia	Wysoka	Broń = wyjątek
D	Wysoka	Średnia	Wysoka	Wysoka	Kontrolowana kompetencja
FI	Wysoka	Wysoka	Wysoka	Średnia	Broń = tradycja
CZ	Średnia	Wysoka	Wysoka	Średnia	Odpowiedzialny obywatel
CH	Średnia	Bardzo wysoka	Średnia	Średnia	Obywatel żołnierz
USA	Niska (federalnie)	Bardzo wysoka	Zróżnicowana	Niska	Wolność konstytucyjna
CA	Średnia	Średnia	Wysoka	Średnia	Broń = kompetencja obywatelska

Źródło: opracowanie własne na podstawie koncepcji kultur regulacyjnych ryzyka C. Hooda, H. Rothsteina i R. Baldwina (2001) oraz literatury porównawczej dotyczącej reglamentacji broni palnej w państwach demokratycznych (m.in. Squires 2000, Kurzepa 2010, Musiałkiewicz, Tomaszewski 2020, Small Arms Survey 2018)^[2].

Klasyfikacja przedstawiona w tabeli ma charakter jakościowy i typologiczny, a nie ilościowy. Została opracowana na podstawie analizy prawa krajowego, danych statystycznych oraz literatury porównawczej dotyczącej reglamentacji

broni. Kategorie *niska* / *średnia* / *wysoka* / *bardzo wysoka* odnoszą się do relatywnych różnic między analizowanymi państwami, a nie do absolutnego pomiaru poszczególnych cech. Operacjonalizacji wymiarów (prewencja, odpowiedzialność obywatelska, automatyzacja procedur, ochrona państwa, narracja dominująca) dokonano na podstawie koncepcji kultur regulacyjnych ryzyka C. Hooda, H. Rothsteina i R. Baldwina (2001) oraz ujęcia nieinstytucjonalnego. Wartości w tabeli są wynikiem syntetycznej oceny badacza, opartej na triangulacji źródeł i porównawczej analizie konfiguracji cech w poszczególnych systemach. Celem typologii nie jest stworzenie rankingu *lepszyc* i *gorszych* modeli, lecz uchwycenie powtarzalnych kombinacji rozwiązań regulacyjnych i ich epistemicznych założeń. Ograniczenia takiej procedury wynikają z nieuchronnego uproszczenia złożonych praktyk regulacyjnych, co autor sygnalizuje, traktując tabelę jako narzędzie heurystyczne wspierające dalszą dyskusję, a nie jako ostateczną mapę rzeczywistości normatywnej.

Tabela syntetyzuje wcześniej omówione konfiguracje modeli i porządkuje analizę porównawczą, nie wprowadzając nowych ustaleń empirycznych.

Analiza porównawcza pokazuje, że demokratyczne państwa regulują dostęp do broni w ramach odmiennych logik – od prewencyjno-restrykcyjnych (UK) po konstytucyjno-autonomiczne (USA), przy czym Czechy, Szwajcaria i Kanada lokują się pomiędzy tymi skrajnościami, balansując między obywatelską odpowiedzialnością a kontrolą państwową. Systemy niemiecki i fiński ilustrują rozwiązania prewencyjno-proceduralne, w których wysoka kontrola łączy się z ograniczoną uznaniowością administracji i silnym zakorzenieniem w kulturze strzeleckiej. Polska pozostaje w modelu prewencyjno-uznaniowym, w którym bezpieczeństwo publiczne przedkładane jest nad autonomię jednostki, a istotna swoboda decyzyjna organów policji obniża przewidywalność i transparentność systemu licencyjnego. Modele liberalno-proceduralne (Czechy, Szwajcaria) oraz hybrydowe (Kanada) pokazują, że możliwe jest łączenie wysokich standardów bezpieczeństwa z silnym komponentem kompetencji obywatelskich, pod warunkiem rozbudowanej infrastruktury szkoleniowej i rejestracyjnej. Z perspektywy Polski istotnym wnioskiem jest konieczność świadomego wyboru między utrzymaniem dominującej epistemologii państwowej a stopniowym włączaniem elementów epistemologii

obywatelskiej, co miałyby bezpośrednie konsekwencje dla legitymizacji i stabilności polityki reglamentacji broni.

Tabela 4. *Typologiczne modele dostępu do broni w wybranych państwach*

Państwo	Główna filozofia regulacji	Poziom uznaniowości	Siła kultury strzeleckiej	Charakter systemu
Wielka Brytania (UK)	Broń = ryzyko; prymat prewencji i minimalizacji szkód	Bardzo niska (silne zakazy, <i>good reason</i> zawężone ustawowo)	Niska	<i>De facto</i> zakaz broni krótkiej od 1997 r.; bardzo wysoka kontrola <i>ex ante</i>
Polska (PL)	Broń = wyjątek, nie prawo	Wysoka w pozwoleniach ochronnych, niska w sport / łowiectwo	Niska-średnia (wzrostowa)	Dostęp warunkowy; silna rola WPA, istotny komponent uznaniowości przy ochronie osobistej
Niemcy (D)	Broń = ryzyko regulowane jasną procedurą	Niska (precyzyjne kryteria <i>wiarygodności</i> i <i>potrzeby</i>)	Średnia	System punktowy, centralne rejestry; silna formalizacja decyzji licencyjnych
Finlandia (FI)	Broń = kompetencja pod ścisłą kontrolą	Niska –umiarkowana (standaryzacja + ocena policyjna)	Wysoka (łowiectwo)	Standaryzowane procedury, testy zdrowia psychicznego, wzmocnione po masowych strzelaninach
Czechy (CZ)	Broń = kompetencja obywatelska	Niska (centralny egzamin, obiektywne kryteria)	Wysoka	Licencje ZP, jasny tryb <i>shall-issue</i> po spełnieniu wymogów; rozbudowana kultura strzelecka
Szwajcaria (CH)	Broń = część kultury obywatelskiej i tradycji milicyjnej	Niska	Bardzo wysoka	Połączenie milicyjnej tradycji z systemem licencji kantonalnych, szerokie posiadanie broni
USA	Broń = prawo konstytucyjne	Bardzo niska (w wielu stanach)	Bardzo wysoka	Patchwork stanowy – od bardzo liberalnych do restrykcyjnych reżimów licencyjnych
Kanada (CA)	Broń = kompetencja z miejskimi ograniczeniami	Niska – średnia (federalne kryteria + rola CFO)	Średnia (silna kultura łowiecka)	System PAL / RPAL, rejestry wybranych kategorii; połączenie tradycji łowieckiej z zaostrzeniem kontroli

Źródło: opracowanie własne na podstawie Karp (2018), Squires (2000), Kurzępa (2010), Musiałkiewicz, Tomaszewski (2020), Kobus (2023), UK Home Office (2022), RCMP (2022), Bundesverwaltungsamt (2023), Czech Ministry of Interior (2023), Duquet (2015), Hurka (2020).

Tabela 4. przedstawia typologiczną rekonstrukcję modeli regulacji dostępu do broni palnej, opracowaną jako rezultat jakościowej analizy porównawczej, a nie prostą tabelę opisową. Zastosowane w niej wymiary – filozofia regulacji, poziom uznaniowości administracyjnej, siła kultury strzeleckiej oraz ogólny charakter systemu – zostały wyprowadzone indukcyjnie na podstawie powtarzalnych wzorców zidentyfikowanych w prawie, praktyce administracyjnej i literaturze porównawczej (m.in. Small Arms Survey; Karp, 2018; Lott, 2010; Pospíšil, 2017). *Filozofia regulacji* odzwierciedla dominujące ramowanie broni palnej w dyskursie prawnopolitycznym (ryzyko, wyjątek, kompetencja, prawo), a więc dotyczy przeważającej orientacji systemowej, a nie pojedynczych przepisów. *Poziom uznaniowości* oceniano poprzez analizę zakresu, w jakim organ może odmówić pozwolenia mimo formalnego spełnienia przesłanek, z uwzględnieniem orzecznictwa i utrwalonej praktyki. *Siła kultury strzeleckiej* łączy wskaźniki posiadania broni z zakorzenieniem praktyk łowieckich, sportowych i milicyjnych, a nie sprowadza się wyłącznie do liczby sztuk broni *per capita*. Wymiar *charakter systemu* syntetyzuje, czy dany reżim ma profil zakazowy, proceduralnie sformalizowany czy konstytucyjno-autonomiczny. Typologia ma charakter idealno-typowy i heurystyczny. Uwzględnia istniejące zróżnicowania wewnętrzne, ale koncentruje się na dominujących konfiguracjach reguł, praktyk i narracji, służąc powiązaniu analizy dogmatycznej z debatą o proporcjonalności i legitymizacji polityki bezpieczeństwa.

Tabela 4. stanowi syntetyczne podsumowanie przedstawionej wcześniej typologii i ilustruje zależność między filozofią regulacji, zakresem uznaniowości administracyjnej oraz kulturowym zakorzenieniem dostępu do broni. Jej celem jest uporządkowanie wyników analizy, a nie wprowadzanie nowych ustaleń empirycznych.

DYSKUSJA

Przeprowadzona analiza porównawcza potwierdza założenia neoinstytucjonalizmu, zgodnie z którymi systemy reglamentacji dostępu do broni palnej są trwałymi wytworami historycznie ukształtowanych ścieżek instytucjonalnych (*path dependence*), osadzonych w odmiennych epistemologiach bezpieczeństwa^[3] oraz w stabilnych kulturach regulacyjnych (Mahoney, Thelen, 2010;

Pierson, 2000; Hood, Rothstein, Baldwin, 2001; Rothstein, Huber, Gaskell, 2006). Rozwija je poprzez pokazanie, że w obszarze regulacji broni istotną zmienną różnicującą systemy nie jest poziom restrykcyjności norm, lecz konfiguracja między prewencją a proceduralnym ograniczeniem uznaniowości administracyjnej. Tym samym artykuł wnosi wkład do debaty nad regulacją ryzyka, proponując reinterpretację uznaniowości jako kategorii strukturalnej, a nie wyłącznie dogmatycznoprawnej.

Uzyskane wyniki wskazują, że państwa demokratyczne różnicują swoje modele nie tyle wzdłuż osi formalnej *surowości prawa*, ile przede wszystkim poprzez odmienne sposoby konceptualizacji ryzyka, odpowiedzialności i relacji państwo – obywatel w sferze bezpieczeństwa publicznego (Hood, Rothstein, Baldwin, 2001; Rothstein i in., 2006). Regulacja dostępu do broni pełni w tym sensie funkcję epistemiczną – ujawnia dominujące wyobrażenia o tym, kto i na jakich warunkach jest uznawany za wiarygodnego uczestnika porządku bezpieczeństwa.

Zestawienie analizowanych modeli pokazuje jednoznacznie, że wysoki poziom prewencji nie implikuje automatycznie wysokiej uznaniowości administracyjnej. Przykłady Niemiec i Finlandii dowodzą, iż restrykcyjna polityka państwa może współistnieć z proceduralną przewidywalnością, jasno zdefiniowanymi kryteriami oraz ograniczoną swobodą interpretacyjną organów administracji. W tych systemach kontrola *ex ante* została skanalizowana przez standaryzację procedur, obowiązkowe szkolenia i sformalizowane mechanizmy weryfikacji, co ogranicza arbitralność decyzji przy jednoczesnym zachowaniu wysokiego poziomu ochrony bezpieczeństwa publicznego. Odmienne przedstawia się przypadek Polski, gdzie przy porównywalnym poziomie formalnej kontroli normatywnej brak jednolitych standardów interpretacyjnych prowadzi do istotnych rozbieżności decyzyjnych, szczególnie w obszarze pozwoleń na broń do ochrony osobistej. Polska sytuacja potwierdza ustalenia literatury administracyjnoprawnej, zgodnie z którymi uznaniowość nieukierunkowana przejrzystymi kryteriami osłabia legitymizację nawet relatywnie skutecznych instrumentów prewencyjnych (Wróbel, 2011; Stahl, 2013; Kurzępa, 2010). Dodatkowo należy odnotować ewolucję linii orzeczniczej dotyczącej art. 10 ust. 1 ustawy o broni i amunicji. Po okresie bardziej restrykcyjnego podejścia wobec rozszerzania uznaniowości administracyjnej, w nowszym

orzecznictwie sądów administracyjnych zaakceptowano możliwość szerszej oceny osoby ubiegającej się o pozwolenie – nie tylko w świetle przesłanek z art. 10 ust. 2 i art. 15 ust. 1 UBA, lecz także poprzez odwołanie do klauzul generalnych wynikających z art. 10 ust. 1. Przykładem jest wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 9 września 2025 r., II GSK 491/22. Tendencja ta wskazuje, że zakres uznaniowości w praktyce może być rekonfigurowany przez wykładnię sądową, mimo formalnego wzmocnienia modelu decyzji związanej.

Modele liberalno-proceduralne, charakterystyczne dla Czech i Szwajcarii, stanowią istotny kontrapunkt wobec dominującej w Europie narracji, wedle której wzrost autonomii obywatelskiej musi prowadzić do wzrostu ryzyka bezpieczeństwa. Empiryczne dane dotyczące poziomu nadużyć oraz stabilności porządku publicznego w tych państwach wskazują, że istotnym czynnikiem bezpieczeństwa nie jest sam zakres dostępu do broni, lecz jakość filtrów kompetencyjnych, jednolitość systemów szkoleniowych oraz wysoki poziom identyfikowalności i odpowiedzialności, co potwierdzają zarówno dane porównawcze dla Europy (Small Arms Survey, 2018), jak i analizy relacji między regulacją a śmiertelnością w kontekście amerykańskim (Kalesan i in., 2016). W tym ujęciu broń przestaje być konstruktem zagrożenia *per se*, a staje się elementem sformalizowanej kompetencji obywatelskiej, osadzonej w stabilnych normach odpowiedzialności prawnej i kulturowej.

Model konstytucyjno-autonomiczny funkcjonujący w Stanach Zjednoczonych stanowi nie tylko przypadek skrajny, lecz także laboratorium testujące granice deregulacyjnego podejścia do ryzyka w warunkach federalizmu regulacyjnego. Literatura amerykańska wskazuje, że fragmentaryzacja standardów sprzyja zjawisku *regulatory spillover* oraz różnicom międzyjurysdykcyjnym (Siegel i in., 2020), co czyni ten model istotnym punktem odniesienia dla debat o harmonizacji regulacji w UE. Z jednej strony potwierdza on znaczenie norm konstytucyjnych oraz silnie zakorzenionej kultury praw jednostkowych w kształtowaniu dostępu do broni (District of Columbia vs Heller, 554 U.S. 570 [2008]). Z drugiej strony wysoki i trwały poziom przemocy z użyciem broni palnej ujawnia strukturalne koszty fragmentaryzacji instytucjonalnej, federalizmu regulacyjnego oraz braku spójnych, ogólnokrajowych standardów kontroli ryzyka (Kalesan i in., 2016; Siegel i in., 2020). Z perspektywy europejskiej model amerykański pełni zatem funkcję krytycznego

punktu odniesienia – ilustracji granic autonomii regulacyjnej – a nie wzorca możliwego do adaptacji.

Analiza kultur regulacyjnych pozwala sformułować istotny wniosek ogólny:

Legitymizacja systemów dostępu do broni opiera się nie tyle na restrykcyjności regulacji, ile na ich narracyjnej i instytucjonalnej spójności. Tam, gdzie dominuje czytelna rama interpretacyjna – *kontrolowana kompetencja* (Niemcy), *odpowiedzialny obywatel* (Czechy) czy *broń jako element tradycji* (Finlandia) – poziom akceptacji społecznej pozostaje stabilny, mimo istotnych różnic w rozwiązaniach normatywnych. Polska narracja *broni jako wyjątku* ujawnia natomiast strukturalne napięcie – system dopuszcza dynamiczny wzrost legalnego posiadania broni sportowej i kolekcjonerskiej, jednocześnie utrzymując paternalistyczne i selektywne postrzeganie ryzyka w obszarze ochrony osobistej.

Analiza przypadku polskiego sugeruje, że głównym wyzwaniem nie jest sam poziom prewencji, lecz brak instytucjonalnych mechanizmów uczenia się i standaryzacji wykładni. W literaturze *governance* problem ten opisywany jest jako asymetria między normą a praktyką implementacyjną (*implementation gap*), prowadzącą do spadku przewidywalności regulacyjnej. Efektywne systemy regulacyjne wymagają bowiem uznaniowości skanalizowanej – opartej na jawnych kryteriach, empirycznych przesłankach oraz mechanizmach korekty praktyk administracyjnych (Pachnik, 2013; Stahl, 2013). W ich braku nawet system formalnie zgodny z konstytucją i prawem Unii Europejskiej pozostaje podatny na erozję zaufania społecznego.

W konsekwencji analiz porównawczych można postawić tezę, iż możliwa – i normatywnie pożądana – jest ewolucja polskiej polityki dostępu do broni *od kontroli ku rozumowanej proporcjonalności*. Oznacza ona zachowanie przez państwo funkcji strażnika bezpieczeństwa przy jednoczesnym uznaniu obywatela za podmiot kompetentny, a nie wyłącznie potencjalne źródło ryzyka. Kierunek ten nie implikuje liberalizacji *per se*, lecz epistemologiczną i proceduralną modernizację polityki bezpieczeństwa, spójną zarówno z europejskimi standardami rządów prawa, jak i z empirycznymi wnioskami płynącymi z porównań międzynarodowych.

Badanie ma charakter jakościowy i typologiczny, co oznacza, że nie pozwala na testowanie zależności przyczynowych między poziomem uznaniowości

a wskaźnikami przemocy. Dane ilościowe pełnią funkcję ilustracyjną. Dalsze badania mogłyby wykorzystać projekt mieszany (*mixed-methods*), obejmujący analizę mikrodecyzji administracyjnych oraz modelowanie porównawcze wpływu standaryzacji procedur na poziom przewidywalności decyzji.

Dyskusja potwierdza, że zasadniczą linią podziału między analizowanymi modelami nie jest wyłącznie poziom formalnej restrykcyjności, lecz sposób instytucjonalnego konstruowania ryzyka oraz zakres proceduralnego ograniczenia uznaniowości administracyjnej. O trwałości modeli decyduje nie tyle tekst ustawy, ile stabilność kultury regulacyjnej i praktyki orzeczniczej. Analiza pokazuje, że o charakterze modelu reglamentacyjnego decyduje nie tylko treść norm, lecz także stabilność praktyki interpretacyjnej i zdolność instytucji do uczenia się. W tym sensie regulacja broni stanowi studium przypadku szerszego problemu współczesnych państw regulacyjnych – jak pogodzić zarządzanie ryzykiem z utrzymaniem legitymizacji demokratycznej w warunkach rosnącej złożoności.

ZAKOŃCZENIE – WNIOSKI

Przeprowadzone analizy porównawcze umożliwiają sformułowanie pogłębionych wniosków dotyczących relacji między bezpieczeństwem publicznym, rolą państwa oraz zakresem autonomii obywatelskiej w demokratycznych systemach reglamentacji dostępu do broni palnej. Wynika z nich, że konfiguracja regulacji w tym obszarze stanowi nie tylko rezultat historycznych i kulturowych uwarunkowań, lecz przede wszystkim wyraz dominującej epistemologii bezpieczeństwa oraz przyjmowanego modelu relacji państwo – obywatel.

Po pierwsze, analiza wykazuje, że dostęp do broni palnej nie jest zagadnieniem czysto techniczno-administracyjnym, lecz odzwierciedleniem głębszych założeń ontologicznych i normatywnych dotyczących natury zagrożenia oraz sprawczości obywatela. Modele regulacyjne układają się w kontinuum rozpięte między państwowym monopolem kontroli ryzyka, w którym obywatel postrzegany jest przede wszystkim jako potencjalne źródło zagrożenia, a rozwiązaniami opartymi na koncepcji współodpowiedzialności obywatelskiej, instytucjonalnie kanalizowanej poprzez procedury selekcji, szkolenia oraz mechanizmy identyfikowalności i rozliczalności. W tym sensie reglamentacja

broni pełni funkcję analitycznej soczewki pozwalającej badać strukturalne relacje władzy i zaufania w systemach bezpieczeństwa, wykraczając daleko poza dychotomię *restrykcyjności* i *liberalizacji* prawa.

Po drugie, wyniki porównań jednoznacznie wskazują, że wysoki poziom prewencji nie musi implikować wzrostu arbitralności ani uznaniowości administracyjnej. Modele niemiecki i fiński dowodzą, iż możliwe jest efektywne łączenie rygorystycznych filtrów *ex ante* z wysoką przewidywalnością proceduralną oraz ograniczoną swobodą interpretacyjną organów decyzyjnych. Na tym tle polski system reglamentacji – mimo relatywnej skuteczności prewencyjnej – ujawnia istotną słabość strukturalną w postaci braku spójnych standardów interpretacyjnych oraz niedostatecznej transparentności procesu decyzyjnego, szczególnie w zakresie pozwoleń na broń do ochrony osobistej. Deficyt ten negatywnie wpływa na przewidywalność rozstrzygnięć i społeczną legitymizację systemu, nawet przy jego formalnej zgodności z konstytucyjnymi i europejskimi ramami prawnymi.

Po trzecie, doświadczenia państw o liberalno-proceduralnym charakterze regulacji wskazują, że modernizacja dostępu do broni palnej nie musi oznaczać liberalizacji rozumianej jako redukcja kontroli. Decydujące znaczenie ma raczej transformacja kontroli uznaniowej w kontrolę proporcjonalną i rozumowaną, opartą na jasno zdefiniowanych kryteriach materialnych, wysokich standardach szkoleniowych, cyfrowych mechanizmach audytu oraz systematycznym wykorzystaniu danych empirycznych w procesach decyzyjnych. W takim ujęciu bezpieczeństwo nie jest produktem zakazu lub restrykcji *per se*, lecz rezultatem jakości instytucji, procedur i ich zdolności do racjonalnego zarządzania ryzykiem.

Po czwarte, przeprowadzona analiza potwierdza, że trwałość i skuteczność systemów reglamentacji broni są w istotnym stopniu uzależnione od ich narracyjnej oraz instytucjonalnej spójności. Tam, gdzie regulacje osadzone są w klarownej i społecznie komunikowalnej narracji – od modelu *kontrolowanej kompetencji* po ideę *odpowiedzialnego obywatela* – poziom akceptacji publicznej pozostaje stabilny, mimo znacznego zróżnicowania rozwiązań normatywnych. Polska narracja *broni jako wyjątku* wykazuje rosnącą niespójność w warunkach dynamicznego wzrostu legalnego posiadania broni

sportowej i kolekcjonerskiej, co wzmacnia potrzebę jej reinterpretacji na poziomie polityki publicznej bezpieczeństwa.

W tym kontekście przyszłość polskiego modelu dostępu do broni palnej nie rozstrzyga się pomiędzy alternatywami *zakazu* i *niekontrolowanej liberalizacji*, lecz pomiędzy modelem defensywnym, skoncentrowanym na minimalizacji ryzyka błędów administracyjnych, a modelem adaptacyjnym, opartym na zdolności instytucjonalnego uczenia się, standaryzacji procesów decyzyjnych oraz partnerskim ujęciu obywatela jako podmiotu bezpieczeństwa. Reforma zmierzająca w kierunku jednoznacznych kryteriów materialnych, centralnych wytycznych interpretacyjnych, cyfrowego śladu decyzyjnego oraz regularnego raportowania statystycznego może wzmocnić efektywność i wiarygodność systemu bez osłabiania jego funkcji ochronnej.

Ostatecznie reglamentacja dostępu do broni palnej powinna być konceptualizowana nie jako statyczny instrument prewencji, lecz jako dynamiczny komponent demokratycznego ładu bezpieczeństwa, zdolny do adaptacji wobec zmieniających się zagrożeń, oczekiwań społecznych oraz standardów rządów prawa. Zaproponowana w artykule typologia modeli regulacyjnych stanowi w tym sensie narzędzie analityczne, które może wspierać zarówno dalsze badania porównawcze, jak i bardziej refleksyjne projektowanie polityk bezpieczeństwa na poziomie krajowym. Potencjalnym kierunkiem dalszych analiz pozostaje mikropoziom decyzji administracyjnych i praktyk interpretacyjnych, który – ze względu na zakres opracowania – nie został w niniejszym artykule rozwinięty.

W wymiarze teoretycznym przeprowadzona analiza wspiera tezę, iż systemy reglamentacji dostępu do broni palnej mogą być konceptualizowane jako zmienne układy instytucjonalne, w których poziom bezpieczeństwa jest funkcją nie restrykcyjności norm, lecz stopnia proceduralizacji, standaryzacji interpretacyjnej oraz zdolności systemu do adaptacyjnego uczenia się w relacji z obywatelami.

Artykuł wnosi wkład teoretyczny do nauk o bezpieczeństwie poprzez konceptualizację reglamentacji dostępu do broni palnej jako mechanizmu epistemicznego, który nie tylko zarządza ryzykiem, lecz także rekonstruuje relację państwo – obywatel oraz zakres legitymizowanej autonomii jednostki.

REFERENCES

- Adamczyk, E. (2016). Dostęp do broni palnej w celu ochrony osobistej w Polsce. *Studia nad Bezpieczeństwem*, (1), s. 147–164, <https://doi.org/10.34858/snb.1.2016.007>.
- Babiński, A., Kupiński, R. (2007). *Broń i amunicja: Reglamentacja i odpowiedzialność*. Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie.
- Baldwin, R., Cave, M., Lodge, M. (2012). *Understanding regulation: Theory, strategy, and practice* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych. (2017). *Zasady dostępu do broni w wybranych państwach europejskich* (Opracowania Tematyczne, OT-658). Kancelaria Senatu.
- Black, J. (2008). Constructing and contesting legitimacy and accountability in poly-centric regulatory regimes. *Regulation & Governance*, 2(2), s. 137–164.
- Bočková, K., Juříček, L., Procházka, D.A., Moravcová, I. (2024). Legal gun ownership as an important factor of state security: Reality or myth? *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 8(9), Article 8386, <https://doi.org/10.24294/jipd.v8i9.8386>.
- Bundesministerium des Innern. (2002). *Waffengesetz vom 11. Oktober 2002 (BGBl. I S. 3970)*. Berlin: Bundesgesetzblatt.
- Bundesverwaltungsamt. (2023). *Kennzahlen zum Nationalen Waffenregister*. <https://www.bva.bund.de>
- CBOS. (2017). *Opinie o bezpieczeństwie*. Centrum Badania Opinii Społecznej.
- CBOS. (2023). *Poczucie bezpieczeństwa i zagrożenia*. Centrum Badania Opinii Społecznej.
- Cornell, S. (2006). *A well-regulated militia: The founding fathers and the origins of gun control in America*. Oxford: Oxford University Press.
- Cornell, S., DeDino, N. (2004). A well-regulated right: The early American origins of gun control. *Fordham Law Review*, 73(2), s. 487–528.
- Czech Ministry of the Interior. (2023). *Firearms and ammunition statistics*. <https://www.mvcr.cz>
- Department of Justice Canada. (2002). *Evaluation of the Canadian firearms program*. Government of Canada.
- Duquet, N. (2015). *Firearms and violent deaths in Europe*. Flemish Peace Institute.
- Eidgenössisches Justiz – und Polizeidepartement. (2019). *Das Schweizer Waffenrecht: Grundlagen, Praxis und aktuelle Herausforderungen*. EJPD.
- European Parliament and Council. (2021). Directive (EU) 2021/555 of 24 March 2021 on control of the acquisition and possession of weapons (codification). *Official Journal of the European Union*, L 115, s. 1–57.
- Finnish National Risk Centre (SUPO). (2023). *National threat assessment: Firearms and security risks in Finland*. Helsinki: Finnish Security Intelligence Service (SUPO).
- Galligan, D. (1986). *Discretionary powers*. Oxford: Oxford University Press.
- Gierszewski, J., Pieczywok, A. (2020). *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*. Warszawa: Difin.
- Gmiter, M. (2010, October 28). Finlandia celuje w broń. *Rzeczpospolita*, <https://www.rp.pl/swiat/art6964601-finlandia-celuje-w-bron>

- Hood, C., Rothstein, H., Baldwin, R. (2001). *The government of risk: Understanding risk regulation regimes*. Oxford: Oxford University Press.
- Huemer, M. (2013). Is there a right to own a gun? *Social Theory and Practice*, 39(3), s. 405–429, <https://doi.org/10.5840/soctheorpract20133931>.
- Hurka, S., Knill, C. (2020). Does regulation matter? A cross-national analysis of the impact of gun policies on homicide and suicide rates. *Regulation & Governance*, 14(4), s. 787–803, <https://doi.org/10.1111/rego.12235>.
- Jagiello, M. (2021). *Reglamentacja broni palnej w Europie: Wybrane zagadnienia*. Difin.
- Jacuch, A. (2024). Defending Europe: Strengthening resilience through civil preparedness. *Politeja*, 6(93), s. 237–262, DOI: <https://doi.org/10.12797/Politeja.21.2024.93.11>.
- Kalesan, B., Galea, S., Cuomo, R. (2016). Firearm legislation and firearm-related fatalities in the United States. *The Lancet*, 387(10030), s. 1847–1855, [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)00175-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)00175-4).
- Karp, A. (2018). *Estimating global civilian-held firearms numbers*. Small Arms Survey.
- Killias, M. (1993). International correlations between gun ownership and rates of homicide and suicide. *Canadian Medical Association Journal*, 148(10), s. 1721–1725.
- Kleck, G. (1997). *Targeting guns: Firearms and their control*. Aldine de Gruyter.
- Kleck, G. (2009). Mass shootings in schools: The worst possible case for gun control. *American Behavioral Scientist*, 52(10), s. 1447–1464, <https://doi.org/10.1177/0002764209332549>.
- Kleck, G., Gertz, M. (1995). Armed resistance to crime: The prevalence and nature of self-defense with a gun. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 86(1), s. 150–187.
- Kobus, I. (2023). *Broń palna. Regulacja i formacje*. Szczytno: Akademia Policji w Szczytnie.
- Komenda Główna Policji. (2024). *Pozwolenia na broń – statystyka*, <https://statystyka.policja.pl>
- Kurzępa, B. (2010). *Ustawa o broni i amunicji. Komentarz* (Stan prawny: 1 maja 2010 r.). C.H. Beck.
- Lott, J.R., Jr. (2010). *More guns, less crime* (3rd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
- Lott, J.R., Jr. (2020). *Gun control myths*. Skyhorse Publishing.
- Mahoney, J., Thelen, K. (2010). *Explaining institutional change: Ambiguity, agency, and power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Maj, S. (2010). *Ustawa o broni i amunicji: Komentarz* (Wyd. 1). LexisNexis.
- Majone, G. (1996). *Regulating Europe*. London: Routledge.
- Malcolm, J.L. (2002). *Guns and violence: The English experience*. Harvard University Press.
- Mausser, G. (2007). Hubris in the North: The Canadian firearms registry. *Fraser Forum*, 7(1), s. 15–17.
- Ministry of the Interior of Finland. (2022). *Firearms in Finland: Annual report*. Helsinki: Ministry of the Interior.
- Musiakiewicz, R., Tomaszewski, P. (2020). Dostęp do broni palnej w Polsce: Uwarunkowania instytucjonalne i doktrynalne. *Historia i Polityka*, 31(38), s. 147–160.

- Numbeo. (2024). *Europe: Crime index by country 2024* [Rankings], https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2024&region=150 (dostęp: 9.12.2025).
- Naczelny Sąd Administracyjny. (2015, December 2). *Wyrok w sprawie pozwolenia na broń kolekcjonerską* (sygn. akt II OSK 847/14).
- Naczelny Sąd Administracyjny. (2014, June, 25). *Wyrok w sprawie cofnięcia pozwolenia na broń* (sygn. akt II OSK 2624/13). Warszawa: NSA.
- Pachnik, K. (2013). Zasady oceny dowodów w sprawach dotyczących wydawania i cofania pozwoleń na posiadanie broni w postępowaniach przed organem i sądem administracyjnym. W: V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stęпка (red.), *Broń: Problematyka prawna i kryminalistyczna* (s. 77–87). Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Palmer, E. (1994). *Gun control in the Federal Republic of Germany* (LL-94-6). Law Library of Congress, European Law Division.
- Parliament of the Czech Republic. (2002). *Zákon č. 119/2002 Sb. o střelných zbraních a střelivu* [Act No. 119/2002 Coll. on Firearms and Ammunition]. Prague: Collection of Laws of the Czech Republic.
- Parliament of the Czech Republic. (2021). *Ústavní zákon č. 98/2021 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod* [Constitutional Amendment to the Charter of Fundamental Rights and Freedoms]. Prague: Collection of Laws of the Czech Republic.
- Pierson, P. (2000). Increasing returns, path dependence, and the study of politics. *American Political Science Review*, 94(2), s. 251–267, <https://doi.org/10.2307/2586011>.
- Pospišil, I. (2017). Firearms legislation in the Czech Republic: A liberal anomaly in Europe? *Central European Journal of Public Policy*, 11(2), s. 40–52.
- Ragin, C.C. (1987). *The comparative method: Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. University of California Press.
- Reisch, T., Steffen, T., Habenstein, A., Tschacher, W. (2013). Change in suicide rates in Switzerland before and after firearm restriction resulting from the 2003 „Army XXI” reform. *American Journal of Psychiatry*, 170(9), s. 977–984, <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2013.12091256>.
- Rothstein, H., Huber, M., Gaskell, G. (2006). A theory of risk colonization: The spiralling regulatory logics of societal and institutional risk. *Economy and Society*, 35(1), s. 91–112.
- Ruczkowski, P. (2012). Decyzja w sprawie pozwolenia na broń. *Przegląd Prawa Publicznego*, (1), s. 45–56.
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (1999, 21 maja). *Ustawa o broni i amunicji* (Dz.U. 1999, nr 53, poz. 549, z późn. zm.). Warszawa: Dziennik Ustaw RP.
- Siegel, M., Pahn, M., Xuan, Z., Fleegler, E., Hemenway, D. (2020). Firearm-related laws in all 50 US states, 1991–2016. *American Journal of Public Health*, 110(5), s. 716–723, <https://doi.org/10.2105/AJPH.2020.305619>.
- Small Arms Survey. (2017). *Measuring illicit arms flows: Report 2017*. Graduate Institute of International and Development Studies.

- Small Arms Survey. (2018). *Civilian firearms holdings, 2017*. Graduate Institute of International and Development Studies.
- Squires, P. (2000). *Gun culture or gun control? Firearms, violence and society*. Routledge.
- Statistics Canada. (2025). *Firearms and violent crime in Canada, 2023* (Juristat).
- Stawrowski, Z. (2018). *Prawo naturalne a ład polityczny*. Instytut Myśli Józefa Tischnera.
- Stahl, M. (red.). (2013). *Prawo administracyjne*. Wolters Kluwer.
- Supreme Court of the United States. (2008). *District of Columbia v. Heller*, 554 U.S. 570. Washington, DC: Supreme Court of the United States.
- Supreme Court of the United States. (2022). *New York State Rifle & Pistol Association v. Bruen*, 597 U.S., (No. 20-843). Washington, DC: Supreme Court of the United States.
- Swiss Confederation. (1997). *Waffengesetz (WG) – Bundesgesetz über Waffen, Waffenzubehör und Munition* [Swiss Federal Act on Weapons, Weapon Accessories and Ammunition]. Bern: Systematische Sammlung des Bundesrechts (SR 514.54).
- Swiss Confederation. (2019). *Referendum on the implementation of Directive (EU) 2017/853 amending Council Directive 91/477/EEC on control of the acquisition and possession of weapons*. Bern: Federal Chancellery.
- Swiss Federal Police. (2022). *Firearms in Switzerland: Annual report*.
- Tokarczyk, R. (2010). *Współczesne doktryny polityczne*. Wolters Kluwer.
- United States Congress. (1968). *Gun Control Act of 1968* (Pub. L. No. 90-618, 82 Stat. 1213). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- United States Congress. (1986). *Firearm Owners Protection Act* (Pub. L. No. 99-308, 100 Stat. 449). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- United States Congress. (1993). *Brady Handgun Violence Prevention Act* (Pub. L. No. 103-159, 107 Stat. 1536). Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- UK Home Office. (2022). *Firearm licensing statistics, England and Wales*.
- Waldron, J. (2012). *The harm in hate speech*. Harvard University Press.
- Winkler, A. (2011/2018). *Gunfight: The battle over the right to bear arms in America* (2nd ed.). W.W. Norton.
- Wróbel, A. (2011). *Uznanie administracyjne*. Wolters Kluwer.
- Zweigert, K., Kötz, H. (1998). *An introduction to comparative law* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.

ŹRÓDŁA PRASOWE

- Knight, B. (2023, March 10). Niemieckie przepisy dotyczące posiadania broni – najsurowsze w Europie. *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/pl/niemieckie-przepisy-dotycz%C4%85ce-posiadania-broni-najsurowsze-w-europie/a-64951779>
- Kucharczyk, M. (2019, May 20). Szwajcarzy za trudniejszym dostępem do broni. *EURACTIV.pl*, <https://euractiv.pl>
- Medek, J. (2023, December 22). Czechy jak USA. Kraj łatwej broni i strzelanin – i ta ostatnia, w Pradze, tego nie zmieni. *OKO.press*, <https://oko.press/czechy-jak-usa-kraj-latwej-broni-i-strzelanin-i-ta-ostatnia-w-pradze-tego-nie-zmieni>
- Redakcja. (2025, May 26). Dostęp do broni USA kontra Europa: Światowe trendy posiadania broni. *mojaBRON.pl*, <https://mojabron.pl/>

dostęp-do-broni-usa-kontra-europa-swiatowe-trendy-posiadania-broni (dostęp: 9.12.2025).

ENDNOTES

- [1] Model prewencyjno-restrykcyjny (Wielka Brytania – Anglia / Walia / Szkocja) – oparty na daleko idących zakazach i rozbudowanej kontroli administracyjnej, gdzie dostęp cywilny stanowi wyjątek od reguły (Firearms Act 1968); Irlandia Północna stanowi odrębny porządek prawny i w analizie porównawczej powinna być traktowana osobno.
- [2] Wartości w tabeli mają charakter porównawczo-analityczny (kwalitatywny) i odzwierciedlają dominujące wzorce kultury regulacyjnej, a nie precyzyjne pomiary ilościowe. Zastosowano typologię zgodną z podejściem Hooda i Rothsteina, koncentrującą się na relacjach między prewencją, odpowiedzialnością, automatyzacją procedur i narracją legitymizującą regulację.
- [3] Przez *epistemologię bezpieczeństwa* autor rozumie zbiór dominujących założeń poznawczych i normatywnych, które determinują sposób identyfikacji zagrożeń, interpretacji ryzyka oraz legitymizowania interwencji państwa i sprawczości obywateli w systemie bezpieczeństwa. Pojęcie stosowane jest w sensie analitycznym, inspirowanym neoinstytucjonalnymi ujęciami *path dependence* oraz koncepcją kultur regulacyjnych ryzyka (Pierson, 2000; Hood, Rothstein, Baldwin, 2001), a nie jako kategoria wartościująca.

YouGov. (2021, March 15). Most Britons support tougher gun laws. *YouGov*. (dostęp: 9.12.2025).